

Милица Топаловић*

Институт за политичке студије, Београд

МЕЂУНАРОДНА ВОЈНА САРАДЊА ДРЖАВА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА ИЗ УГЛА УЧЕШЋА У МЕЂУНАРОДНИМ ВОЈНИМ ВЕЖБАМА

Сажетак

Државе Западног Балкана, региона дефинисаног и познатог као подручје непрестаних сукоба, тензија и одмеравања снага, веома су активне по питању учешћа у међународним војним вежбама. У зависности од историјске позадине, стратешких интереса, актуелних геополитичких прилика, али и чланства у међународним безбедносним организацијама, све државе Западног Балкана – Република Србија, Република Црна Гора, Република Северна Македонија, Република Албанија, Босна и Херцеговина, редовно учествују и различитим војним парадама и међународним војним вежбама. Насупрот томе, званични извори информација и документи о оваквим активностима нису у потпуности комплетни, ажурирани, транспарентни и доступни јавности. Сразмерно војној моћи и величини државе, Република Србија има најразвијенији и истовремено најхетерогенији вид међународне војне сарадње из угла учешћа у међународним војним вежбама. Рад тежи да одговори на питање каквог је обима учествовање поменутих држава Западног Балкана у међународним војним вежбама и да ли се циљеви такве ажурности

* Имејл адреса: milica.topalovic@ips.ac.rs

у показивању војне спремности, стила и опреме међусобно разликују, или је он истоветан код свих појединачних држава? Циљ ауторке је да, користећи метод анализе докумената, али и дискурса, покаже да су насупрот званичним наративима о изградњи региона као бесконфликтног, безбедног подручја и изградње имиџа о поузданом партнеру у међународним односима, тежње учествовања у међународним војним вежбама ових држава сконцентрисане на актуелизацију безбедносне дилеме.

Кључне речи: *Западни Балкан, међународна војна сарадња, међународне војне вежбе, безбедносна дилема, војна моћ*

УВОД

Основна крилатица сваке постконфликтне државе је да жели бити „остављена на миру” (Ejdus, Rečević and Kovačević 2022, 130). Међутим, у пракси, нарочито на овим просторима, војна неактивност и покушај војне самоизолације, једино може бити узрокован економском неефикасношћу, тј. немогућношћу привреде да издржи трошкове наоружања, модернизације и у крајњој инстанци, ратовања. Такав сценарио је често спречен улогом трећих актера који желе да се инфилтрирају и пенетрирају у регион Западног Балкана, мењајући му безбедносну динамику. Том логиком, најзначајнији политички и војни актери, укључујући ове државе у опсег својих евро-атлантских интеграција подстакле су промену од конфликтне формације, преко безбедносног режима (1995–2001) и безбедносне заједнице (130). Некада се, управо супротно, богатство државе жели сачувати резистенцијом од сукоба, што нарочито није случај у овом региону.

Динамика сарадње међу актерима, условљена неопходношћу мирног суживота новонасталих суседа у региону и појавом трећих актера, постала је предвидива и релативно стабилна. Међутим, многи аутори виде 2014. годину и почетак Кримске кризе, као генератора нових превирања и на овим просторима.¹ Често се у

¹ Индиректно се читава сценарио могао предвидети још 2013. године након Евромајдана, али не и његова тенденција да у сукоб уведе и друге светске државе (Ђорић и Глишин 2023).

академској сфери може чути да је посреди Нови или Други хладни рат (Smith 2020, 2). Не само што су ове западнобалканске државе поново стављене у арену посредног надметања Истока и Запада (Weber and Bassuener 2014), већ је и питање анексије, територијалног интегритета и суверенитета поново постало актуелно, нарочито у Србији и Босни и Херцеговини. То је *en général*, омогућило и повратак реалистичке теорије међународних односа после тридесетак година на међународну сцену. „Под аргументацијом заштите људских и мањинских права која су кршена на простору Космета у Савезној Републици Југославији, Унија (и НАТО) је подржала и залагала се за независност Косова. С друге стране, затварањем очију на исти сценарио над русофоним становништвом у пограничним украјинским територијама, Унија је, заједно са прозападним партнерима, недвосмислено убрзала и омогућила Русији да делује у Украјини, чиме је отпочет оружани сукоб” (Топаловић 2023б, 277), и 2014. и 2022. године, који је и даље жариште европског континента.

Истовремено, већина држава из региона је постала пуноправна држава чланица система колективне безбедности – НАТО, изузев Србије и Босне и Херцеговине. Управо на то проширење НАТО у региону, многи аутори гледају као круцијалан чин у одређивању међусобних граница, тј. одређивање интересних сфера великих играча. Без обзира на одсуство чланства одређених, редовно учествовање у војним вежбама, појединачно или групно, са снагама НАТО, требало би да демонстрира добре односе, поузданост и поверење међу учесницима. Међутим, наоружавање, повећање војних буџета и безмало агресивна реторика званичника са ових простора, доводи до питања да ли се међународним војним вежбама заправо показује војна спремност Другима и користи тактика застрашивања и одвраћања непријатеља. Запаљиви дискурси састоје се, углавном од упоређивања са суседима, најављивања набавке или производње нове војне опреме, наоружања или организације/учествовања у војним вежбама. Последишно оваквом премисом, неизоставно је читав процес посматрати безбедносном дилемом у суседству.

Осим Србије, све државе у региону активно учествују у различитим аспектима међународне војне сарадње са НАТО, док Србија индиректно учествује у вежбама и другим видовима сарадње са државама из региона које су чланице НАТО (Beogradski centar za bezbednosnu politiku [BCBP] 2022, 4). Такође, осим ослањања на сарадњу и војне вежбе са Руском Федерацијом и Белорусијом у

војном погледу, Србија најчешће учествује у операцијама и мисијама Европске уније и Уједињених нација (BCBP 2022, 5). Најчешће балканске државе, међу њима и западнобалканске (Србија, Албанија, Северна Македонија, Босна и Херцеговина, Црна Гора) вежбају у оквиру војномедицинских снага (*Balkan Medical Task Force – BMTF*) (Balkanska bezbednosna mreža 2021b).

Компаративна анализа стратешких докумената бар начелно упућује на очекивања сваке појединачне државе, интересе и односе са државама региона и другим међународним актерима. Она ће, у овом истраживању бити додатни аналитички инструмент у циљу објашњења безбедносног кретања и анализе безбедносне средине сваке појединачне државе. Такође, у највећем броју случајева, овај додатни аналитички сегмент показује да већина држава у пракси надилази интересе, безбедносне изазове, ризике и претње, али и циљеве које са више или мање успеха остварује у пракси.

Рад се састоји из седам делова. Након увода, први део обухвата Републику Црну Гору и њену ангажованост у међународним војним вежбама. Следећи део посвећен је Републици Србији, затим Републици Северној Македонији, након чега следе Босна и Херцеговина и Република Албанија у петом и шестом делу. На крају рада, ауторка износи закључна разматрања.

РЕПУБЛИКА ЦРНА ГОРА

Поред Републике Србије, Република Црна Гора је, као најмлађа држава региона Западног Балкана, најажурнија када су у питању процене стратешког окружења и усвајање стратешких докумената. Стратегију националне безбедности усвојила је 2018, док је годину дана касније светлост угледала и Стратегија одбране. Поред тога, Црна Гора је једина држава региона која децидно декларишући политике државе, стратегијама одређује који су национални интереси значајнији и вреднији од оних других (Голубовић и Саковић 2023, 9), чиме омогућава доследност спровођења таквих политика, а својим суседима и партнерима предвидивост.

Без обзира на чињеницу да није једина поморска држава региона, Црна Гора једина помиње међу војним и невојним изазовима, ризицима и претњама „безбедност мора, подморја и морског дна” (Strategija nacionalne bezbjednosti Crne Gore 2018, 11). Због значаја који даје овој чињеници, али и геостратешком положају који пружа

излаз на море, не чуди што је управо она лидер када су регионалне морнаричке вежбе у питању. Током 2021. године, Црна Гора је највише вежбала са поморским државама ван Западног Балкана. Учествовала је у три морнаричке вежбе одржане у Грчкој, Хрватској и Словенији, али је само са последњом организовала и једну билатералну (BCBP 2022, 33). Њено чланство у Јадранско-јонској иницијативи (*The Adriatic - Ionian Initiative*)² од стицања независности 2006. године, нарочито јој је помогло да морнаричке снаге уреди и организује по НАТО стандардима (Vlada Crne Gore n.d.), чија је 29. чланица постала 2017. године. Војне вежбе су основно средство и најбитнија повезна тачка свих чланица ове Иницијативе. Такође, од 2008. године је и пуноправна чланица Америчко-јадранске повеље А5 (*US - Adriatic Charter A5*),³ која поред подршке евроатлантској интеграцији држава Западног Балкана има за циљ и „учешће на заједничким вјежбама у циљу унапређења интероперабилности одбрамбених капацитета земаља чланица” (Vlada Crne Gore n.d.).

Црна Гора је учесник многобројних мултинационалних војних вежби организованих од стране НАТО и Европске команде америчке војске, а конкретно у вежбама *Adriatic Strike 21* и *Sabre Guardian 21*, имала је прилику да покаже своју најмодернију опрему, нове летелице и возила (BCBP 2022, 33). Како наводи БЦБП (33) у трогодишњем периоду, од 2019. до 2021. године, Црна Гора је учествовала у укупно 30 вежби, од којих су само две биле билатералне (17 вежби одржала је 2019. године, три 2020. и десет војних вежби 2021. године).

Највећа зимска војна вежба „Заједнички изазов 23” (*Common Challenge 23*) која је одржана 1. фебруара 2023. година, и коју је Црна Гора изводила са припадницима војске Сједињених Америчких Држава, Италије, Аустрије, НАТО, и Северне Македоније, као једине државе региона, специјално је организована за потребе вежбе планинског ратовања и као таква означена историјском (Radio Slobodna Европа 2023). Посебан значај проистиче из тога што је одржана баш у Црној Гори. Мало након обележавања 17 година независности црногорске државе, одржана је велика међународна вежба у предводништву Сједињених Америчких Држава „Непосредан одговор” (*Immediate Response – IR23*). Ова војна вежба, део је велике међународне вежбе *Dynamic Employment of Forces to Europe for NATO*

² Јадранско-јонска иницијатива или пројекат *ADRION* основале су Италија и Грчка 2001. године. Видети Шијан 2013.

³ Америчко-јадранска повеља А5 основана је у Републици Албанији 2003. године.

Deterrence and Enhanced Readiness 2023 Exercise – DefenderEurope23, и у њој је учествовало више од 20 држава⁴ са 24 хиљаде припадника (Aljazeera 2023). Војна вежба оваквог карактера, била је највећи организациони изазов Црној Гори од њене независности. „Зато ове године, још интензивније него раније, акценат дајемо на вјежбама оваквог типа. Фокус смо ставили на усклађивање покрета, маневра и логистичке подршке, али и на развој борбених јединица до њиховог увођења у борбу. На тај начин доприносимо спремности за одбрану Алијансе, то је наш циљ и његовом испуњењу смо потпуно посвећени” (Нововић 2023), изјавио је начелник Генералштаба Војске Црне Горе, бригадни генерал Зоран Лазаревић. Оваквом поруком, подсетио је на стратешку опредељеност и одлучност Црне Горе, своје суседе, односно државе нечланице Алијансе. Транспарентни циљ овакве вежбе је заправо демонстрација америчке спремности да одговори на руску агресију (Balkan Insight 2023). Обе вежбе показале су брз, ефикасан и уједначен одговор на нове безбедносне изазове, ризике и претње на промењеној светској геополитичкој позорници. С друге стране, након признања ткзв. косовске независности и уласка у НАТО, тон оваквих изјава, Београду постаје више него јасан.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Република Србија, иако једна од најажурнијих када је у питању доношење стратешких докумената (Стратегија националне безбедности и Стратегија одбране усвојене су 2019. године), у одређивању безбедносног окружења, изазова, ризика и претњи, као и националних интереса се не разликује пуно од својих суседа. За разлику од генералног тренда да се у стратегијама имплицитно не наводе државе које су стратешки партнери и/или непријатељи, у случају Србије она јасно најављује оснаживање веза са сталним чланицама Савета безбедности Уједињених нација, нарочито са Руском Федерацијом и Народном Републиком Кином (Стратегија националне безбедности 2019, 19–20). Потенцијално чланство у НАТО се у стратегијама не спомиње, по чему се разликује од свих држава Западног Балкана које су махом већ пуноправне чланице и што, у контексту отварања нових жаришта у свету, може довести Републику Србију у неповољан положај. Иако је самопрокламовала

⁴ Од држава региона Западног Балкана, поред Црне Горе, учествовале су Северна Македонија, Албанија, као и непризната ткзв. држава Косово* са укупно 1700 припадника.

војну неутралност, Република Србија је 2024. године за наоружање, војну обуку и модернизацију издвојила чак 37,9% укупног буџета намењеног војсци (Balkanska bezbednosna mreža 2023).

У периоду од 2019. до 2021. године, Србија је учествовала у чак 49 војних вежби, од чега 19 билатералних (30 у 2019. години, једна у 2020, 18 војних вежби у 2021) (ВСВР 2023, 37), што је највећи број вежби у региону, иако је 2020. године „паузирала” због пандемије вируса, као и других задужења која је војска обављала у ванредном стању. Од укупног броја билатералних вежби у којима је учествовала у овом периоду, најмањи број је са државама Западног Балкана. Као чланица програма Партнерства за мир (*Partnership for Peace programme – PfP*), као последњег корака пред пуноправно чланство у НАТО, Србија је само у периоду од 2006. до 2017. године имала преко 150 билатералних и мултилатералних војних вежби са НАТО (Dragojlo 2023). Иако често у медијима, али и другој домаћој и страниј јавности, представљена као савезница Кремља, Србија је са Руском Федерацијом у овом периоду имала само 12 војних вежби (Dragojlo 2023), од чега у 2019. години чак пет (Balkanska bezbednosna mreža 2019), док је 2021. тај број био четири са Русијом и 23 са НАТО. Због новонастале ситуације и критика европских званичника због учешћа у војним вежбама са Русијом и Белорусијом „Словенски штит” и „Словенско братство” 2021. године (Ministry of Defense Republic of Serbia [MoDRS] 2021), Србија је Закључком Владе отказала те вежбе, иако од 2013. године има стратешки споразум са Русијом о одбрани и војној сарадњи (Ministarstvo odbrane Republike Srbije [MORS] 2013), чиме је продужена одлука донета 2020. године. Те године, осим због већ наведене пандемије, Србија је на шест месеци обуставила вежбе са свим међународним партнерима, како би избегла да своју војску одашиље у Белорусију на војне вежбе, у којој су били раширени протести након избора Александра Лукашенка за шефа државе.

Вежба *Platinum Wolf 23* одржана је јуна 2023. године код Бујановца и најзначајнија је војна вежба у овој години. Република Србија била је домаћин чак девет држава, од којих Босна и Херцеговина и Северна Македонија од држава Западног Балкана, које су заједно учествовале у војној вежби са циљем ојачавања интероперабилности и промоције мира (MoDRS 2023). Ова вежба се у Србији организује од 2014. године, али је ове године Дерек Шолет (*Derek Chollet*), на мрежи Твитер (*Twitter*) честитао Србији на „поновном ангажману српске војске са америчким оружаним

снагама” уз ознаку (*hashtag*) *Platinum Wolf* (Dragojlo 2023). Овом вежбом, Србија је направила изузетак од Закључка Владе из фебруара 2023. године, којим је до даљнег одложила или прекинула вежбе са међународним партнерима на Истоку и Западу (Cvetković 2023). Председник Србије, након одржане поменуте вежбе, захвалио је народу Србије који је „увек био уз своју војску, који је желео да види снажнију војску” (Министарство одбране Републике Србије [МОРСа] 2023). Како је истакао, наредних година ће бити уложено више него ове године, а 2023. је, према речима председника Вучића, била рекордна у историји Србије по питању улагања у државу и војску (МОРСб 2023).

Нова 2024. година донела је и ново, светско рангирање војски, односно њене ватрене моћи (*Firepower*). Рангирање је обухватило 145 националних војних снага и у оквиру њих 60 појединачних фактора који су формирали индекс моћи (*Power Index*)⁵ сваке државе. На тој листи, Република Србија нашла се на самом врху држава Западног Балкана, на високом 56. месту и индексом моћи 0.9038,⁶ значајно напредујући у односу на претходне године (GFP 2024). Иза ње су Република Албанија на 90. месту, затим Република Северна Македонија на 110. месту, а следе их Босна и Херцеговина на 116. и Република Црна Гора на 129. месту (GFP 2024). И када се узму у обзир државе Балкана, испред Републике Србије су само Република Турска на високом 8. месту, Република Румунија на 47. месту, као и Република Мађарска на 54. месту, док се иза Србије налазе и Република Бугарска (62. место) и Република Хрватска на 66. месту (GFP 2024). Имајући ове податке у виду, председник Србије, наводи да „многи не знају шта све поседује војска Србије”, као и да „не морамо да се хвалимо свим што имамо” (Политика 2024), што имплицира фактор непредвидивости и нетранспарентности везаних за војна питања свих држава Западног Балкана.

Иако запажен раст, модернизација и целокупна позиција војске у српској држави, председник Вучић наводи да је оно искључиво дефанзивног карактера и да служи одвраћању „сваког потенцијалног агресора” (Тајјуг 2024). Настављајући у истом тону наговештава да „када погледате колико се сви наоружавају око нас, и чиме и како, ми у складу са тим морамо да оснажимо нашу одбрану и наш концепт

⁵ Категорије које су највише утицале на скор индекса моћи су величина војних снага, финансијски, логистички капацитети, као и сама географија (Global FirePower [GFP] 2024).

⁶ Логика оваквог категорисања је да што је индекс мањи, то је војна снага већа. У том случају би савршени војни модел имао индекс моћи 0.00.

ткзв. ‘тоталне одбране’ ” (Танјуг 2024). У овој реченици суштина је онога што се у студијама безбедности назива безбедносном дилемом која настаје „када због неповерења које постоји између политичких заједница, активности које предузима једна од њих ради повећања сопствене безбедности, доводи до тога да се друга осећа мање сигурном” (Ејдус 2017, 43). Оваква трка и неповерење су са стране Републике Србије оправдани, с обзиром на то да није чланица система колективне безбедности, у окружењу које, како је већ наведено, штити интересе Алијансе. Проблем је што, трка у наоружању, па и показивању истог кроз војне вежбе, може проузроковати првобитно нежељене последице које на крају доводе до опште небезбедности.

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Северна Македонија је приметно променила структуру, организацију, али и издвајање средстава за одбрану откако је постала држава чланица НАТО. Пре самог уласка, на војску је одлазило око 1% БДП, док подаци из 2022. године говоре у прилог томе да су ти трошкови порасли на 5%, док су трошкови наоружања од 17% 2018. године, порасли на 36% за 2022 (ВСВР 2022, 13). Осим карактеристике пораста општих трошкова коју издвајају за одбрану, Северна Македонија не излази из тренда осталих држава Западног Балкана када су у питању оцена и анализа стратешког окружења, односно ревност доношења стратешких докумената. Интересантно је да је у стратешком документу националне безбедности, могућности спољне агресије и других војних претњи нису нашле место, док је у Стратегији одбране, усвојене касније, оно неколико пута поновљено. Оваква констатација није толико чудна, уколико се узме у обзир да је временска дискрепанца између два стратешки најзначајнија документа 17 година (Стратегија националне безбедности 2003; Стратегија одбране 2020). Још интересантнија је чињеница да су поводом израде новог најважнијег документа националне безбедности, представници Северне Македоније потписали Меморандум за експертску помоћ са Сједињеним Америчким Државама крајем 2023. године (Политика 2023б). Одлука политичке елите, да амерички експерти са дугогодишњим искуством могу боље да процене безбедносно окружење, него стручњаци који у тој средини раде и живе читавог живота, делује ирационално. Без обзира на недовољну

ажурност и бизарност у поменутиим пољима, Северна Македонија, као мала држава, скромног буџета, редовно учествује у војним вежбама и митинзима.

Према подацима Београдског центра за безбедносну политику, Северна Македонија је у периоду од 2019. до 2021. године узела учешће у 27 међународних војних вежби, међутим, када су у питању вежбе са суседима, за ове три године, одржана је само једна билатерална војна вежба. Ова вежба са бојевим гађањем организована је са војском Црне Горе, на Криволаку (Политика 2021). Година 2020, као и у другим регионалним државама, бележи рекордно ниски број оваквих војних вежби у свим државама региона, због погођености пандемијом вируса Ковид-19. „Осим што је учествовала у великим мултинационалним вежбама које су организовали Европска команда америчке војске или НАТО, Северна Македонија је 2021. године била и домаћин две велике вежбе” (BCBP 2022, 35). „Одлучујући удар 2021” био је први велики подухват македонских оружаних снага као домаћина вежбе, организован са циљем да унапреди интероперабилност са више од 4.000 припадника америчке пешадије оружаних снага за Европу (Kosovo online 2020), као и са војскама Бугарске и Грчке. Овај подухват се може схватити и као заједнички напор да се на дугогодишња политичка превирања између Северне Македоније, Бугарске и Грчке око идентитетских питања, али и званичног имена државе, стави тачка. Војна сарадња, учешће у војним вежбама на примеру Северне Македоније, и те како испољава њену стратешку опредељеност, али и домете и циљеве њене спољне политике.

С почетком 2020. године, Северна Македоније је ставила на располагање све војне полигоне и школовање на Војној Академији ткзв. Косовским безбедносним снагама, уз речи македонског председника и врховног команданта оружаних снага Македоније, Стева Пендаровског да, само „жели да дели искуства са државама Западног Балкана чије су аспирације интеграција у Алијансу” (Danas 2020). Почетком 2023. године, Северна Македонија је потписала План о билатералној сарадњи у области одбране са Албанијом који обухвата широк дијапазон активности у области одбране (Ministry of Defence Republic of North Macedonia 2023). Овај споразум, један је од многих које је Северна Македонија потписала у Приштини, додатно дајући легитимитет ткзв. држави Косово као посредничкој страни.

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Након конституисања државе Босне и Херцеговине Општим оквирним споразумом о миру 1995. године, присуством међународних (*SFOR*), а потом и европских безбедносних снага (*EUROFOR*), било је неопходно одржати мир и учврстити стабилну власт у овој држави. На наговор и притиске Европске уније, БиХ је конституисала снаге безбедности, војску и полицију, након десетогодишњег напора (Шијан 2013, 129; 391). Општим правцима и приоритетима за спровођење спољне политике Босне и Херцеговине, утврђен је послератни спољнополитички, али и безбедносни правац ове државе, ка пуноправном чланству у Евроатлантској заједници, након чега је уследило и формирање Оружаних снага Босне и Херцеговине 2006. године (Ђукановић и Ђурђевић-Лукић 2008, 200–212). Уласком у Програм Парнерства за мир исте године и потписивањем првог Индивидуалног акционог плана партнерства⁷ (*Radio Slobodna Evgora* 2019), деловало је да Босна има утврђен правац ка учлањењу. Међутим, након што је Србија прогласила војну неутралност, руководство Републике Српске мења став о учлањењу, усклађујући га са српским (Ђукановић 2019, 340).

Босна и Херцеговина, како због сложености и последично тромог функционисања законодавства, ниједан стратешки документ није усвојила од 2008. године. Стратегију националне безбедности усвојила је давне 2006. године, а Стратегију одбране 2008. С обзиром на тектонске поремећаје на међународној сцени, оваква неажурност и неажурираност безбедносне процене може се огледати и кроз учешће у међународним војним вежбама. Поред наведеног, подаци о обиму вежби које организује са регионалним суседима су веома нетранспарентни и штури.

Ако се у разматрање узме период од 2019. до 2022. године, увиђа се да је Босна и Херцеговина узимала учешће у мултинационалним вежбама са НАТО и партнерским државама (ВСВР 2022, 29). Такође, вежбала је и са Сједињеним Америчким Државама. „Припадници оружаних снага БиХ учествују у мултинационалним вежбама које се организују под покровитељством америчке војске у Европи или НАТО, али и у онима које се организују у оквиру регионалних иницијатива, као што су нпр. форум Б-9 или Америчко-јадранска повеља (А5).

⁷ Интересантно је да је Споразум потписан од стране српског представника, Небојше Радмановића.

Оне су углавном фокусиране на унапређење интероперабилности када је реч о заједничком деловању приликом мултинационалних операција” (ВСВР 2022, 29). БиХ је 2021. године учествовала и у две ваздухопловне вежбе, као припадница Балканских војно-медицинских снага и део тима за тактичко навођење авиона” (ВСВР 2022, 29). Према подацима Београдског центра за безбедносну политику, у наведеном периоду оружане снаге Босне и Херцеговине имале су укупно 33 међународних војних вежби, од којих су само две билатералне (16 у 2019. години, четири у 2020 и 13 у 2021. години).

РЕПУБЛИКА АЛБАНИЈА

Попут њених суседа, Република Албанија није успела ни 2000, ни 2004, а на послетку ни 2014. године да анализира своје безбедносно окружење, и да највишим стратешким документима одговори на безбедносне потребе. Често се може прочитати да су такви пропусти омогућили имплементацију безбедносних политика које нису кохерентне, јасне и не одговарају националним безбедносним потребама и захтевима (Dafa 2021, 3). Међутим, и на основу мало доступних информација о њеној безбедносној политици, чак и када су у питању учешћа у војним вежбама, долази се до закључка да Албанија врло вешто користи своје чланство у НАТО, и да „пропусте” стратешких докумената врло стратешки надомешћује у пракси.

Међу најмање транспарентним државама Западног Балкана када су у питању информације, подаци и статистика о војсци, војној билатералној и мултилатералној сарадњи, спада Република Албанија. „Комунистичка позадина, заједно са недовољно развијеном привредом, лошим политикама и корупцијом” (Топаловић 2023а, 92), само су неки од разлога, поред већ наведених када је сектор безбедности у питању, зашто је затвореност и транспарентност на највишем нивоу. Једини подаци о њеном буџету, организацији и билатералним и мултилатерним сарадњама, могу се наћи у медијима или проценама појединих невладиних организација. Једна од таквих је и истраживање Београдског центра за безбедносну политику насталог на основу индиректних података добијених од стране других балканских држава које су учествовале у истраживању. Београдски центар за безбедносну политику (2022, 27) износи податке који

говоре у прилог томе да је Албанија у периоду од 2019. до 2021. године учествовала у 34 војних вежби (четири у 2019, 13 у 2020. и 17 у 2021. години), у операцијама мултинационалног и морнаричког карактера. „Албанија учествује у великим мултинационалним вежбама које организују Европска команда америчке војске и НАТО, али и у регионалним које се организују под окриљем форума Б-9 и Јадранске повеље (А5)” (ВСВР 2022, 27), иницијативе објашњене у претходним деловима рада.

Када је у питању војна сарадња међу државама Западног Балкана, јасно се може уочити тренд сарадње са државама и такозваним држава где је проценат албанског становништва знатан, односно преовлађујући. То се, пре свега, односи на Републику Северну Македонију и тзв. Косово. У периоду од 2020. издваја се војна вежба на територији Републике Турске *Anatolian 21*, на којој су поред војних снага Албаније, присуствовале и снаге тзв. Косова у улози посматрача. Неколико месеци раније, Албанија је била једна од држава домаћина вежбе извођене под вођством Сједињених Америчких Држава, као и других 26 чланица НАТО и 28.000 припадника војних снага (Exit News 2021). Наредне године, Албанија је учествовала, заједно за Црном Гором и Северном Македонијом и Босном и Херцеговином као посматрачем, на специјалној НАТО вежби *Balkan Shield 22* (НАТО 2022).

Посебан сегмент који не би требало занемарити када је у питању Албанија су самосталне вежбе са безбедносним снагама тзв. Косова. У последње две године, одржала је две војне вежбе са овом међународно непризнатом државом. Прва 2022. године више је обележила звучност поруке коју је на друштвеним мрежама оставио министар одбране Албаније „Заједно увек јачи и успешнији” (прим. прев) (Koha Ditore 2022), него што је сама вежба имала значај. Таква реторика, не само да недвосмислено означава стратешку опредељеност Албаније, него и шаље јасну поруку потенцијалним непријатељима да тзв. Косово и Албанију не треба посматрати појединачно. Још јача порука стигла је с краја 2023. године, када је 14. децембра одржана, друга заједничка војна вежба Оружаних снага Албаније и тзв. Косовских безбедносних снага *Fekani 2023*, на војном полигону у Бизи (Šaropjić 2023). Министар одбране владе тзв. Косова, Ејуп Маћедонци (*Ejup Maqedonci*), такође је по завршетку ове вежбе чији је циљ био испитивање капацитета пешадије у зимским условима, објавио на друштвеним мрежама

више него провокативан натпис: „Две војске, један народ”, док је касније додао и: „Данас су оружане снаге Албаније најприроднији партнер Косовских безбедносних снага, јер обе ове војне снаге штите животни простор и безбедност у региону” (Ђарођић 2023). Оштри наративи након вежби долазе управо у тренутку када је прича о формирању ткзв. Војске Косова постала горућа тема.

Потенцијално формирање ткзв. војних снага јужне српске територије која је једнострано прогласила независност, говори у прилог томе да се безбедност не може посматрати изоловано, чак и када је јединица анализе учествовање и организација војних вежби. Из Србије се на овај потенцијални сценарио, не гледа само као „опасност по безбедност српског народа на северу КиМ јер она (војска) има офанзивни а не дефанзивни карактер, како се тврди”, већ и могућност да „можемо имати праву ратну ситуацију на северу Космета” (Политика 2023а). Такође, на овај начин ће се легитимисати орган који ће неконтролисано употребљавати силу над српским становништвом у јужној покрајини – орган који корене вуче из добро познате, и не тако давно окарактерисане терористичке организације.⁸

ЗАКЉУЧАК

Може се установити да државе врло хетерогено сарађују са међународним актерима када су у питању међународне војне вежбе. Билатерална сарадња није на задовољавајућем нивоу, како због недовољне транспарентности званичних презентација министарстава одбране, тако и због многобројних нерешених међудржавних односа. Државе Западног Балкана радије вежбају са трећим државама, односно државама које су чланице НАТО или са оним државама које су њихова „противтежа” као што је случај са Србијом, него са својим суседима. Иако су активне у оквиру регионалних иницијатива за сарадњу, које махом обухватају и организацију и учешће у међународним војним вежбама, разочаравајућа је чињеница да је већина тих иницијатива иницирана од стране трећих држава, држава изван региона, односно великих сила, *de facto* у циљу деескалације потенцијалних етничких тензија, *de jure* како би се лакше пенетрирале и креирале безбедносну динамику у региону.

⁸ За савремено одређивање појмова екстремизма и тероризма који постају све флуиднији, комплекснији и контроверзнији појмови видети Ђорић 2023.

Једини тип војних вежби где државе показују већу заинтересованост да заједнички, у великом броју или билатерално учествују су вежбе намењене решавању ванредних ситуација изазваних природним непогодама, као и у војно-медицинским вежбама.

Не би требало заборавити да стратешким документима све државе региона своју будућност виде у пуноправном чланству у Европској унији. Насупрот томе, осим Србије, све државе региона управо свој безбедносни курс одређују у односу на своје пуноправно чланство у НАТО. Свакако, учествовање у међународним војним вежбама транспарентно показује стратешку опредељеност држава. Такође (не)транспарентност података о томе са ким највише сарађују, са ким све сарађују и немогућност да се јавно приступи увиду о броју и врсти војних вежби, има за циљ да прикрије одступања од јавног наратива или пак' сачува уски национални интерес без међународне, у овом случају, регионалне осуде. Дакле, присутан је и елемент непредвидивости.

Додатно је проблематично што се, као и у претходним столећима, глобални сукоби и тензије преливају на овај прилично осетљив и етнички хетероген регион. Зато не изненађује чињеница да трка у наоружању, коришћењу војних вежби и оштрих реторика политичких елита недвосмислено доводе до акција и реакција, тј. до моделовања сценарија у коме се више нико не осећа безбедно – безбедносне дилеме. На примерима наведених држава региона, може се уочити (зло)употреба учешћа у војним вежбама из неколико разлога. Први је свакако усмерен ка домаћем становништву које би требало да, поред осећаја националног поноса, осети сигурност у својој матици. Други разлог усмерен је ка Другима, којима: а) треба показати ко су и колико су моћни њихови савезници; б) треба показати каква је и колика ваша војска и наоружање, одвраћајући их од потенцијалних напада.

Државе Западног Балкана, као што је и предочено, нису у великој мери заинтересоване да заједно изводе војне вежбе, али у другим војним питањима постоји иницијатива за преговарањем и сарадњом. Министарски састанак Процеса сарадње министара одбране држава у Југоисточној Европи (*The Southeastern Europe Defence Ministerial Process [SEDM]*),⁹ одржаног крајем новембра

⁹ Процес сарадње министара одбране држава у Југоисточној Европи, основан је на предлог Сједињених Америчких Држава у циљу јачања међусобне сарадње припадника региона и њихове сарадње са Сједињеним Државама у области одбране. Србија је постала држава чланица 2009. године на састанку у Софији (Војска Србије н.д.).

2023. године, на коме су поред Србије, присуствовале и државе из региона: Албанија, Босна и Херцеговина, Северна Македонија и Црна Гора где су изнеле јасан став о јачању „сарадње, безбедности и отпорности држава региона Југоисточне Европе” (МОРСв 2023), један је од тих примера. Видљива је и сарадња држава Западног Балкана и у укључивању родне перспективе у сектору безбедности, чији је последњи, 16. Регионални састанак механизма за родну равноправност у министарствима одбране и оружаним снагама, одржан Сарајеву, а поред Србије присуствовале су и друге државе чланице.¹⁰ Нажалост, таквих иницијатива нема много, а и онда када заживе, све се на решавање маргиналних проблема који одају утисак партнерства и међусобног поверења.

РЕФЕРЕНЦЕ

Војска Србије. н.д. “Southeastern Europe Defence Ministerial Process – SEDM.” *Војска Србије*. <https://www.vs.rs/en/international-cooperation/regional-initiatives/sedm>.

Голубовић, Марко, и Радиша Саковић. 2023. „Компаративна анализа стратешких докумената држава у области безбедности.” *Војно дело* 75 (1): 1–17. DOI: 10.5937/vojdela2301001G.

Ђорић, Марија. 2023. „Трендови у савременом екстремизму: Изазови и поруке.” *Политичка ревија* 78 (4): 71–92. DOI: 10.5937/pr78-45627.

Ђорић, Марија, и Вања Глишин. 2023. „Употреба вештачке интелигенције у руско-украјинском рату.” *Политика националне безбедности* 25 (2): 59–76. DOI: 10.5937/pnb25-47369

Ђукановић, Драган, и Светлана Ђурђевић-Лукић. 2008. „Формирање и структура Оружаних снага Босне и Херцеговине.” *Војно дело* 60 (2): 200–212.

Министарство одбране Републике Србије [МОРСа]. 2023. „Председник Вучић обишао новонабављена средства наоружања и војне опреме за Војску Србије.” *Министарство одбране Републике Србије*. 11. новембар 2023. <https://www.mod.gov.rs/cir/20716/predsednik-vucic->

¹⁰ Северна Македонија, Босна и Херцеговина и Црна Гора, као учеснице регионалног пројекта „Јачање регионалне сарадње о укључивању родне перспективе у реформу сектора безбедности на Западном Балкану” (МОРС 2023) .

obisao-novonabavljena-sredstva-naoruzanja-i-vojne-opreme-za-vojsku-srbije20716

Министарство одбране Републике Србије [МОРСб]. 2023. „Државни секретар Старовић на састанку SEDM.” *Министарство одбране Републике Србије*. 24. новембар 2023. <https://www.mod.gov.rs/cir/20718/drzavni-sekretar-starovic-na-sastanku-sedm20718>.

Министарство одбране Републике Србије [МОРСв]. 2023. „Одржан регионални састанак механизма за родну равноправност.” *Министарство одбране Републике Србије*. 24. октобар 2023. <https://www.mod.gov.rs/cir/20600/odrzan-regionalni-sastanak-mehanizama-za-rodnu-ravnopravnost20600>.

Нововић, Бобан. 2023. „Почела међународна војна вјежба Војске Црне Горе и Оружаних снага САД.” *Sputnik*, 23. мај 2023. <https://sputnikportal.rs/20230523/pocela-medjunarodna-vojna-vjezba-vojske-crne-gore-i-oruzanih-snaga-sad-1156063811.html>.

Политика. 2023а. „Дрецун: Формирање тзв. Војске Косова представља опасност за Србе на северу КиМ.” *Политика*, 24. септембар 2023. https://www.politika.rs/scc/clanak/573398/Drecun-Formiranje-tzv-Vojske-Kosova-predstavlja-opasnost-za-Srbe-na-severu-KiM#google_vignette.

Политика. 2023б. „Северна Македонија и Америка потписале су Меморандум за експертску помоћ у изради Стратегије националне безбедности.” *Политика*, 2. новембар 2023. <https://www.politika.rs/sr/clanak/581650/Severna-Makedonija-i-Amerika-potpisale-su-Memorandum-za-ekspertsku-pomoc-u-izradi-Strategije-nacionalne-bezbednosti>.

Политика. 2024. „Вучић: Многи не знају шта све поседује Војска Србије.” *Политика*, 18. јануар 2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/594888/Vucic-Mnogi-ne-znaju-sta-sve-poseduje-Vojska-Srbije>.

Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Службени гласник РС”, број 94 од 27. децембра 2019.

Топаловић, Милица. 2023а. „Високо образовање и наука у Републици Албанији: Сарадња са Француском Републиком, стање и перспективе.” *Српска политичка мисао* 82 (4): 91–110. DOI: 10.5937/spm82-46598.

Топаловић, Милица. 2023б. „Европска Унија и сецесионизам: Студија случаја Републике Србије и Украјине.” У *Перспективе политичких наука у савременом друштву*, прир. Андреа Матијевић и Ненад Спасојевић, 271–290. Београд: Институт за политичке студије

Шијан, Зоран. 2013. „Улога политика безбедности држава Западног Балкана у утврђивању спољнополитичких приоритета после 2000. године.” Докторска дисертација. Београд: Факултет политичких наука.

Aljazeera. 2023. „Počela vojna vježba Vojske Crne Gore i Oružanih snaga SAD-a.” *Agencije*, 23. maj 2023. <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2023/5/23/pocela-vojna-vjezba-vojske-crne-gore-i-oruzanih-snaga-sad-a>.

Balkan Insight. 2023. “Balkan Countries Host ‘Immediate Response’ NATO Exercise.” *BIRN*, 22 maj 2023. <https://balkaninsight.com/2023/05/22/balkan-countries-host-immediate-response-nato-exercise/>.

Balkanska bezbednosna mreža. 2019. „Srpska vojna saradnja u 2019: 13 vežbi sa NATO i četiri sa Rusijom.” *Balkanska bezbednosna mreža*, 17. novembar 2019. <https://www.balkansec.net/post/sa-kim-je-srbija-vojno-sara%C4%91ivala-u-2019-13-ve%C5%BEbi-sa-nato-i-%C4%8Detiri-sa-rusijom>.

Balkanska bezbednosna mreža. 2021. „Zemlje Balkana jačaju zajedničke vojnomedicinske snage.” *Balkanska bezbednosna mreža*, 25. jun 2021. <https://www.balkansec.net/post/zemlje-balkana-ja%C4%8Daju-zajedni%C4%8Dke-vojnomedicinske-snage>.

Balkanska bezbednosna mreža. 2023. „Vojni budžet Srbije u 2024: Više para za plate, manje za naoružanje i obuku.” *Balkanska bezbednosna mreža*, 24. oktobar 2023. <https://www.balkansec.net/post/vojni-bud%C5%BEet-srbije-u-2024-vi%C5%A1e-para-za-plate-manje-za-naoru%C5%BEanje-i-obuku>.

Beogradski centar za bezbednosnu politiku [BCBP]. 2022. *Balkanski monitor odbrane*. Београд: Београдски центар за безбедносну политику.

Cvetković, Ljudmila. 2023. „Vojne vežbe Srbije i Zapada izuzetak od moratorijuma.” *Radio Slobodna Evropa*, 5. April 2023. <https://www.slobodnaevropa.org/a/vojne-ve%C5%BEe-srbije-i-zapada-izuzetak-od-moratorijuma-/32350857.html>.

Dafa, Alban. 2021. "Strategic Uncertainty. A Review of Albania's National Security Strategy and Policy." *Institute for democracy and mediation*. 21 October. <https://idmalbania.org/strategic-uncertainty-a-review-of-albanias-national-security-strategy-and-policy/>.

Danas. 2020. „Pendarovski: Poziv Kosovskim bezbednosnim snagama za vojne vežbe u Severnoj Makedoniji.” *Beta*, 2. mart 2020. <https://www.danas.rs/svet/pendarovski-poziv-kosovskim-bezbednosnim-snagama-za-vojne-vezbe-u-severnoj-makedoniji/>.

Dragojlo. Saša. 2023. "Serbia to Host Western 'Platinum Wolf' Military Exercise Again – Research Centre." *Balkan Insight*, 31 March 2023. <https://balkaninsight.com/2023/03/31/serbia-to-host-western-platinum-wolf-military-exercise-again-research-centre/>.

Ejdus, Filip. 2017. *Međunarodna bezbednost: Teorije, sektori i nivoi*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Fakultet političkih nauka – Univerzitet u Beogradu.

Ejdus, Filip, Tijana Rečević, and Marko Kovačević. 2022. "Military Dynamics, Conventional Arms Control, and Regional Security in the Western Balkans." In *Peace and Security in the Western Balkans: A Local Perspective*, 129–155.

Exit News. 2021. "Albania Participates in Turkey-Led Military Exercise." *Exit News*, 7 April 2021. <https://exit.al/en/albania-participates-in-turkey-led-military-exercise/>.

Global FirePower [GFP]. 2024. "2024 Military Strength Ranking." *Global FirePower*. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>.

Koha Ditore. 2022. "Kosovo and Albania with joint military exercises." *Koha Ditore*, 24 September 2022. <https://www.koha.net/en/arboretum/345114/Kosovo-and-Albania-with-joint-military-exercises/>.

Kosovo online. „Petnaestodnevna vežba američkog Kfora u Severnoj Makedoniji.” *Koha ditore*, 1. septembar 2020. <https://www.kosovo-online.com/vesti/region/petnaestodnevna-vezba-americkog-kfora-u-severnoj-makedoniji-1-9-2020>.

Ministarstvo odbrane Republike Srbije [MORS]. 2013. „Potpisan Sporazum o saradnji Srbije i Ruske Federacije u oblasti odbrane.” *Ministarstvo odbrane Republike Srbije* <https://www.mod.gov.rs/lat/tekst/5824/>

potpisan-sporazum-o-saradnji-srbije-i-ruske-federacije-u-oblasti-odbrane-5824.

Ministry of Defence Republic of North Macedonia. 2023. "The Plan for bilateral cooperation between North Macedonia and Albania has been signed." *Ministry of Defence Republic of North Macedonia*, 17 February 2023. <https://mod.gov.mk/the-plan-for-bilateral-cooperation-between-north-macedonia-and-albania-has-been-signed/>.

Ministry of Defence Republic of Serbia [MoDRS]. 2021. "Successfully Completed International Exercises Slavic Shield 2021 and BARS 2021." *Ministry of Defence Republic of Serbia*, 15 October 2021. <https://www.mod.gov.rs/eng/17958/uspesno-završene-medjunarodne-vez-be-slovenski-stit-2021-i-bars-2021-17958>.

Ministry of Defence Republic of Serbia [MoDRS]. 2023. "International exercise Platinum Wolf 23 begins." *Ministry of Defence Republic of Serbia*, 15 June 2023. <https://www.mod.gov.rs/eng/20198/pocela-medjunarodna-vezba-platinasti-vuk-2320198>.

North Atlantic Treaty Organization [NATO]. 2022. "Nato special operations forces exercise Balkan Shield 22 concludes in Greece." *NATO*, 15 November 2022. https://www.nshq.nato.int/contents/article/nato_special_operations_forces_exercise_balkan_shield_22_concludes_in_greece.

Radio Slobodna Evropa. 2019. „Hronologija puta BiH u NATO: Od zahtjeva za članstvo u NATO do vojne neutralnosti Republike Srpske.” *Radio Slobodna Evropa*, 22. maj 2019. <https://www.slobodnaevropa.org/a/29956622.html>.

Radio Slobodna Evropa. 2023. „Počela najveća multinacionalna zimska vojna vježba u Crnoj Gori.” *Radio Slobodna Evropa*, 1. februar 2023. <https://www.slobodnaevropa.org/a/vojska-cg-ministarstvo-odbrane-nato/32249459.html>.

Skupština Crne Gore [SCG], Strategija nacionalne bezbjednosti Crne Gore 00-38/18-1/4 EPA 522 XXVI, 18. decembar 2018. <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-akti/522/1814-11450-00-38-18-1-4.pdf>.

Smith, Nicholas Ross. 2020. *New Cold War? Assessing the Current US–Russia Relationship*. Switzerland AG, Cham: Palgrave, Macmillan, Springer Nature.

Tanjug. 2024. „Vučić: Snažimo vojsku da bi sačuvali zemlju, nikoga ne ugrožavamo.” *Tanjug*, 30. januar 2024. <https://www.tanjug.rs/srbija/politika/71347/vucic-snazimo-vojsku-da-bi-sacuvati-zemlju-nikoga-ne-ugrozavamo/vest>.

Šaponjić, Zoran. 2023. „Provokacija iz Tirane: Na vojnoj vežbi prištinske snage i Vojska Albanije.” *RT Balkan*, 14. Decembar 2023. <https://lat.rt.rs/srbija-i-balkan/66936-kosovo-albanija-vojne-vezbe/>.

Vlada Crne Gore. n.d. „Međunarodna saradnja.” *Vlada Crne Gore*. <https://www.gov.me/clanak/međunarodna-saradnja-3>.

Weber, Bodo, and Kurt Bassuener. 2014. “The Western Balkan and the Ukraine Crisis.” *A DPC Policy*, September. https://www.academia.edu/8318446/The_Western_Balkans_and_the_Ukraine_Crisis_A_DPC_Policy_Paper.

Milica Topalović*

Institute for Political Studies, Belgrade

INTERNATIONAL MILITARY COOPERATION OF WESTERN BALKAN COUNTRIES FROM THE POINT OF VIEW OF PARTICIPATION IN INTERNATIONAL MILITARY EXERCISES

Resume

The countries of the Western Balkans, a region defined and known as an area of constant conflicts, tensions and balancing of forces, are very active in terms of participation in international military exercises. Depending on the historical background, strategic interests, current geopolitical circumstances, but also membership in international security organizations, all the countries of the Western Balkans – the Republic of Serbia, the Republic of Montenegro, the Republic of North Macedonia, the Republic of Albania, Bosnia and Herzegovina, regularly participate in various military parades and international military exercises. In contrast, official sources of information and documents about such activities are not completely complete, updated, transparent, and available to the public. In proportion to the military power and size of the country, the Republic of Serbia has the most developed and at the same time the most heterogeneous type of international military cooperation from the point of view of participation in international military exercises. The paper aims to answer the question of what is the extent of the

* Email address: milica.topalovic@ips.ac.rs

participation of the mentioned Western Balkan countries in international military exercises and whether the goals of such promptness in showing military readiness, style, and equipment differ from each other, or are the same for all individual countries? The author's goal is to, using the method of document and discourse analysis, show that in contrast to official narratives about building the region as a conflict-free, safe area and building an image of a reliable partner in international relations, the aspirations of these countries to participate in international military exercises are concentrated on the actualization of security dilemmas.

Keywords: *Western Balkans, international military cooperation, international military exercises, security dilemma, military power*
